

הטו את יפאן מן המסלול שבחרה בו (לא אחרי מאבק פנימי); אנשי-הצבא והבנקאים שביקשו להשתלט על אסיה ולהקים קיסרות צבאית במונגוליה, בסין ובדרום-מזרח אסיה ירדו מן הבימה והתעשיינים תפסו את מקומם. יפאן הפכה מעצמה תעשייתית וכבשה את שוקי העולם בלי שיהיה לה צבא משלה ובלי שתוכל להשפיע על עיצובו הפוליטי של העולם המסוכסך של יבשת אסיה. העצמה הכלכלית חייבה מדיניות של הסתגלות, ובאין יכולת עוד להבטיח בכוח הנשק את זרימת המשאבים הטבעיים ומקורות-הגלם, שאינם מצויים ביפאן גופה, היה עליה להדיר עצמה מסיכסוכים בינלאומיים ולקיים מדיניות נייטראליסטית או נייטראליסטית-לכאורה. שדה-הקרב של יפאן נמצא בשווקים ובבורסות-הכספים.

רובר גיאן, כתבו של העתון הצרפתי "לה מונד" בטוקיו, דן בפלא צמיחתה הכלכלית של יפאן אחרי מלחמת-העולם השנייה, במקורותיה ובהשפעותיה על ההברה היפאנית ועל התרבות היפאנית. ספר זה, המשלב ידע היסטורי וכלכלי עם כתיבה עתונאית רהוטה, מאפשר לקוראים רבים פגישה ראשונה עם "התופעה: יפאן".

ש.י.

בקורת התבונה המעשית

הופעת ספר זה מצדיקה מעין ברכה חילונית-פילוסופית הואיל והיא משלימה מפעל תרגום ואינטרפרטציה רבי-רושם: הוא הבאתן של שלש הבקורות של קאנט לדפוס עברי. טעם לשמחה כפולה שהספר יצא לאור לקראת יום-הולדתו התשעים של המהרש"ה, פרופ' ש. ה. ברגמן.

כשני קודמיו מכיל הכרך מבוא מפורט שנועד להסביר את עיקרי הספר במסגרת שיטתו של קאנט. למבוא שלושה פרקים:

* עמנואל קאנט: בקורת התבונה המעשית; תרגומו והוסיפו מבוא והערות: שמואל אל הוגו ברגמן ונתן רוטנשטרייך; מוסד ביאליק, ירושלים, 1973; נב+187 עמ'.

יפאן — עצמה ללא פצצה

מעשה-שהיה בחינת משל הוא: גורדי-השחקים בטוקיו צומחים במהירות מסחררת לגובהו של מאה-וחמישים מטר ויותר, והארדיכלים שלהם נאלצו לעמוד בפני אתגר מיוחד-במינו: רעש-האדמה, שתדירות הופעתו ביפאן הכתיבה עד אז את סגנון הבתים המסורתי. הארדיכלים פתרו את הבעיה החמורה שהציב בפניהם הטבע ההפכפך באמצעות טכניקות מיוחדות של בנייה "שיש בהן מוזיגה של חוזק הבנין העשוי מקשה אחת עצומה מחד גיסא וגמישות החמרים מאידך גיסא". המחשבים איפשרו בניית גורדי-שחקים העומדים גם בפני רעידות-אדמה עזות הפוקדות את אייה של יפאן. והנמשל: החברה היפאנית היא אולי הדגם המרתק ביותר של מודרניזציה הבנויה על קרקעה של מסורת אגב קונפליקט דראמטי ומפרה שלא הולך להתפוררות אלא למרוצת-דהרה אל השורה הראשונה של המעצמות התעשייתיות ואל מרום השיכלול המדעי הטכנולוגי.

אין גם ספק שיפאן היא דגם יחיד-במינו שאין אומות אחרות יכולות להפיק ממנו לקחים בעלי-ערך ואין הוא דומה לנסיון של מדינות אחרות בעלות מסורת עתיקה ותרבות עמוקה ומפותחת שעברו תהליך של תיעוש, חילון ומודרניזציה באמצעות מהפכה מלמעלה או מלמטה. יפאן מעולם לא ידעה שלטון זר, להוציא פרק-זמן קצר אחרי מלחמת-העולם השנייה; הלווייתנים והכרישים של הכלכלה הרכושנית-האימפריאליסטית לא חדרו אליה וצמיחתה הכלכלית באה לה ללא זרימה של הון מבחוץ. חריצות ושקדנות המתבססות על תכונות של אופי לאומי הולידו יעילות מופלאה שהביאה פיתוח במחיר של שינוי בכל התחומים ושל רמת-חיים נמוכה להמוני עובדים. פצצות-האטום שנפלו על הירושימה ונאגאסאקי

* רובר גיאן: יפאן / עצמה ללא פצצה; תרגום: אלון לב; עם עובד/ספרית אפקים, 1973; 214 עמ'.

כלומר מעוגן בתנאי־חיים ביו־חברתיים. ענין זה מתעורר כבר אגב הדיון בדבר הפקדון שאין מחזירים. עם כל הסתירה שבמושג "הפקדון שלא יושב" (ע' כח) עדיין אפשר לשאול את השאלה האם יש צורך בקיומם של סדרים חברתיים שקיים בהם מוסד הפקדון. על כך, נדמה לי, אין להשיב מתוך ניתוח מושג הפקדון. כאן דרוש דבר נוסף שאינו ענין לניתוח אלא לעובדות־החיים. כפי שמוסבר יפה במבוא (ע' יד), ניתק קאנט את תורת־המוסר שלו מן העובדות הללו ואולי שיקולים מסוג זה עוררו את קאנט להודות שאין ביכלתו להסביר מדוע אנו מתעניינים בכלל בחוק המוסרי. שמא בכל־זאת יש כאן מין בסיס עובדתי שכל כמה שיהיה קשה להבנה יהיה עובדתי. ענין זה מתקשר לאותה בעיה שכבר העלה היינה בהצביעו על כך שרצון המחוקק לעצמו אין לסמוך עליו שיחוקק חוקי־התנהגות טובים ואנושיים דווקא, שהרי לא ממושג הרצון הטוב ולא ממושג הראציונליות אין לגזור את הסדרי החברתיים שחייבים להתקיים. אם יש למושגים אלה תוכן עובדתי, הרי מתקפת הטוהר האנאליטי של התורה, ואם אין להם הרי אין בה שמץ של הדרכה מעשית, וזאת לא רק בענייני מצוה אלא גם בענייני איסור. דבר יהיה אסור אם הוא עומד בס־תירה לכלל־מדריך המוביל למטרה שרוצים בה (בעובדה).

הפרק השלישי של המבוא יש בו משום חידוש לפי שהוא מעמיד בצומת שיטת־המוסר של קאנט את מושג האושר. כאן ימצא הקורא תיאור היסטורי־שיטתי מאלף על גילגולו של מושג זה. המסקנה היוצאת היא שמטבעו אדם מבקש את האושר ועל־פי אותו טבע אין הוא יכול להשיגו (ע' מז). שוב ניצב לפנינו הטבע האנושי על כל סבכיו הביו־חברתיים, ואולי חייבים אנו לשאול—כדרכו של קאנט עצמו—אם תורת־מוסר נוסח קאנט היא בכלל בגדר האפשר.

התרגום הוא מאתו סוג משובח שיכולנו לצפות לו לפי התרגומים של שתי ה"בקר־רות" הקודמות. אין הוא קל לקריאה, אך

הראשון מסביר את המעבר מן הבקורת הראשונה אל השנייה, היא בקורת התבונה המעשית; השני מסכם את עיקרי תורת־המוסר של קאנט; השלישי דן במושג האו־שר ובראשונות התבונה המעשית.

גרעין האינטרפרטציה שסיגלו להם מחברי המבוא הוא ראיית תורתו של קאנט כשיטה. זוהי מיתודה דידאקטית מקובלת ובוודאי אין בה פגם. כשלעצמי אני נוטה למיתודה דידאקטית אחרת הרואה בשלש הבקורות של קאנט בעיקר נסיונות לחשוף את ההנחות ההגיוניות המונחות ביסודם של סוגי שיח שונים: הבקורת הראשונה עוסקת אפוא בדיון המדעי, השנייה בשיח המוסרי, ואילו השלישית בסוג דיבור שעניינו בתכ־ליתיות. יתרון־מה בגישה כזאת שקשיים המתעוררים נתפסים כאן כקשיים בסוג הדיון הנדון ולא דווקא כקשיים שהפילו־סופיה של קאנט גורמתם. למשל, המעגל הידוע בתורת־המוסר של קאנט, שנדון בעמ' כ של המבוא, אפשר לראות בו ביטוי לאי־בהירות יסודית במושגים שלנו ככל שהם נוגעים בענייני מוסר.

המתרגמים נוהגים אותה התאפקות הראויה למפרשים שפניהם להוראת הזולת. מת־אמצים הם להציג את תורתו של קאנט על הצד הטוב ביותר, ואף במקרים שהם מתייחסים לבקורות נגד קאנט הם משתדלים להגן עליו במידת האפשר. ואכן, רק בדרך זו יוכל הקורא לעמוד על כוחה של התי־אוריה. מטרתם של המפרשים להראות כי יש בפי קאנט תשובה מניחה את הדעת על כל שאלה בקרתית. רק במקום אחד (ע' כח) אין תשובה: כאן מדובר בבקורת שעיקרה שלפי קאנט אפשר להסיק לכל היותר את האיסור אך לא את הציווי החיובי. בי. איני יודע אם היעדר הגנה על קאנט בנקודה זו שרשו בהסכמתם של המפר־שים לבקורת. על־כל־פנים, נדמה לי שכאן חולשה של התורה הקאנטית בכללה, ואין חולשה זו מגיעה לכלל ביטוי במבוא זה. המדובר הוא במושג הרצון. על אף כל מה שבפי קאנט לומר על הרצון הטוב, הרי רצון זה נשאר ביסודו רצון אנושי,

שומפטר ואחרים. דומה שאין צורך להמ-
ליץ לפני הקורא על עיונים חשובים אלה,
שרובם עומדים בהתמודדות עם צל-הענקים
של המשנה המארקסיסטית על המבנה החב-
רתי. יש להניח—ולקוות—שתמצא לה מקר-
אה זו קוראים גם מחוץ לקהל לומדי הסו-
ציולוגיה ו"מדע-המדינה" באוניברסיטאות.

ככל שנתולוגיה מעין זו, מעוררת המקראה
את שאלת המבחר ובחני הבחירה, ולא
עוד אלא שהופעתה חושפת את חסרונם של
תרגומי-יסוד עבריים מתחום מפותח וענף
זה של סוציולוגיה. קטעי מאמרים ופרקי
חיבורים אינם יכולים להיות תחליף לספר
השלם והמלא, ומצער הדבר כי אין לנו
בעברית דבר משל מקס ובר (לבד מן "הפז-
ליטיקה בתור מקצוע"), ובלן, שומפטר
ואחרים. אם תצליח מקראה זו כקודמתה
אולי תשתכנע הוצאה זו או אחרת כי מן
הראוי להוציא לשוק הספרים העברי תר-
גומים שלמים, שאינם בחינת מקראה אוני-
ברסיטאית בלבד. שבעה-עשר המאמרים
המכונסים במקראה, השונים זה מזה בטיבם
ובתפיסתם ה"סוציולוגית", מצריכים עיון
ודיון נפרד בכל אחד ואחד מהם. כאן יכיר
לים אנו רק להמליץ לפני ה"הומו פוליי-
טיקוס" הישראלי לראות ב"סוגיות בסוצי-
ולוגיה" פתח-דבר המעורר לקריאה נוספת.
ש.י.

סוסעץ

לעתים עולה אצלנו בדברי בקורת הנכתבים
בעקבות ספר זה או אחר הבחנה בין ספרות
מגוהצת, בנויה היטב, ערה לטכניקות של
עיצוב ספרותי, "קרה" או אף "מגופרת",
לבין ספרות המבטאת "פיסת חיים", המור-
סרת את שיש לה למסור באורח מחוספס,
בלתי-אמצעי, היישר מתוך עומק הכאב ה-
אנושי ומתוך מעורבות אינטנסיבית וחריפה
במצוקות השעה; טיפוס שני זה אפיינית
לו בעיקר הריטוריקה כאמצעי ביטוי דומי-

כך גם המקור. בסופו של דבר חייב כל
מתרגם להחליט החלטות, ותמיד יימצא מי
שיטען כי יש מן ההחלטות שאינן נכונות.
למשל, תרגום של Wesen במלה "יש", או
תרגום Grund כ"נימוק", אולי יש להם חלו-
פות טובות יותר—אף כי אינני יודע מהן.
רק מי שניסה ידו במלאכת התרגום יידע
מהגדולים הקשיים על דרכו של מי שמתר-
גם טקסט מסוגו של קאנט. כולנו חייבים
להחזיק טובה למתרגמים-המפרשים על ש-
נים כה רבות טרחו בהשלמת מפעל ספרותי
זה ועל שסיימוהו בהצלחה רבת-רושם כל-
כך.

ג.ו.

סוגיות בסוציולוגיה

המקראה "סוציולוגיה פוליטית", בעריכת ש.
ג. אייזנשטדט, שהופיעה בהוצאת "עם עו-
בד" בשנת 1965, זכתה מאז לכמה וכמה
מהדורות כעדות להתרחבותם של לימודי
הסוציולוגיה במכללותינו ולהשתרשותם של
מושגים מתחום הסוציולוגיה—במקרה זה ה-
סוציולוגיה הפוליטית—בלשונונו וכן בדרכי
מחשבתנו. מושגים של מיכלס, מוסקה, דיי-
וורז'ה ואחרים שייכים כיום, לא תמיד מתוך
ידיעת המקור, לעולמו של המשכיל המור-
דנני המתעניין בשאלות פוליטיות. זה-
מקורב הוציאה אותה הוצאה מקראה גור-
ספת, שמאמריה עוסקים בדרך-כלל בסוג-
יות של מבנה חברתי.

נמצא כאן כמה מן החיבורים היותר מר-
כזיים של הסוציולוגיה. נזכיר את חיבוריו
של מקס ובר על "מעמד, סטאטוס ומפלגה",
על "הסוציולוגיה של הסמכות הכריזמטית"
ועל "הביורוקרטיה", קטע מחיבורו של
תורסטין ובלן על "התיאוריה של מעמד
הפנות" ומאמרים אחרים משל רלף דרנ-
דורף, סימור ליפסט, רמון ארון, ג'וזף

*, ד"ר משה ליסק (עורך): סוגיות בסוצי-
ולוגיה / מבנה וריבוד חברתי (מקראה);
עם עובד / ספריה אוניברסיטאית, 1973;
303 עמ'.

* יורם קניוק: סוסעץ (מסע); ספרית פוע-
לים, 1973; 335 עמ'.